

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Журналистика факультеті

Коммуникация теориясы пәні

Дәріс 2. Коммуникация теориясының заңдары мен категориялары

Мысаева Қарлыға Нақысбекқызы
Баспагерлік-редакторлық және дизайнерлік
өнер кафедрасының доцент-ізденушісі

Алматы, 2025 жыл

Дәрістің мақсаты:

Коммуникация процесін түсіндіретін негізгі заңдылықтарды ашу;

Коммуникация теориясының басты категориялары мен ұғымдарын талдау;

Коммуникациялық процестің логикусын және құрылымдық жүйесін түсіндіру.

Дәріс жоспары:

- ❖ Коммуникация теориясының заңдары және олардың сипаттамасы
- ❖ Коммуникация процесінің жалпы заңдылықтары
- ❖ Коммуникация теориясының негізгі категориялары
- ❖ Коммуникациялық заңдар мен категориялардың өзара байланысы
- ❖ Практикалық мысалдар мен талдау

1. Коммуникация теориясының заңдары

Коммуникация теориясы — әлеуметтік құбылыстардың ішінде ең күрделісінің бірі болған **қарым-қатынас процесінің** заңдылықтарын зерттейді.

Оның заңдары — бұл коммуникацияның тұрақты байланыстары мен даму тенденцияларын көрсететін ғылыми қағидалар.

Негізгі заңдар:

1.1. Ақпарат алмасу заңы

Коммуникацияның басты шарты — **ақпарат алмасу**.

Адамдар немесе топтар арасындағы кез келген байланыс ақпарат алмасусыз болмайды.

Мысалы: БАҚ-тағы жаңалықтар қоғамдағы ақпарат айналымының үздіксіздігін көрсетеді.

1.2. Кері байланыс заңы

Кері байланыс болмаса, коммуникация толық жүзеге аспайды.
Қабылдаушы тараптың реакциясы арқылы хабардың түсініктілігі мен тиімділігі анықталады.

Мысалы: аудиторияның пікірлері, әлеуметтік желідегі комментарийлер – кері байланыс нышаны.

1.3. Коммуникативтік теңдік заңы

Тиімді коммуникация өзара құрмет пен тең дәрежелі ақпарат алмасуға негізделеді.

Әкім мен қызметкер, мұғалім мен студент арасындағы диалог тең дәрежелі болса – нәтиже жоғары.

1.4. Мағыналық сәйкестік заңы

Хабар жіберуші мен қабылдаушы арасындағы **ортақ тілдік және мәдени кодтың** болуы қажет.

Егер код (тіл, символ, мәдени контекст) әртүрлі болса, хабар бұрмаланады.

1.5. Коммуникацияның әлеуметтік шарттылығы заңы

Коммуникация әрқашан қоғамдағы әлеуметтік қатынастарға тәуелді.

Қарым-қатынас мазмұны мен формасы қоғамның мәдени, саяси, экономикалық құрылымына сай өзгереді.

2. Коммуникация процесінің жалпы заңдылықтары

Коммуникация — **екі жақты процесс** (әрқашан өзара әрекетке негізделеді).

Коммуникация — **ақпараттық теңсіздікті азайту құралы**.

Коммуникация — **динамикалық процесс**, ол уақыт пен кеңістікке тәуелді.

Коммуникацияның тиімділігі **контекст пен мақсатқа** байланысты өзгереді.

3. Коммуникация теориясының негізгі категориялары

Категория — бұл коммуникация теориясында жиі қолданылатын, оның мәнін ашатын тұрақты ғылыми ұғымдар жүйесі.

№	Категория	Мазмұны
1	Коммуникация	Ақпарат алмасу, өзара түсіністікке жету процесі
2	Ақпарат	Коммуникацияның мазмұны, мағыналық бірлігі
3	Таңба (символ)	Мағынаны білдіретін шартты белгі
4	Хабар (message)	Жіберілетін ақпараттың нақты формасы
5	Кодтау және декодтау	Ақпаратты белгілі таңба жүйесіне айналдыру және оны түсіндіру
6	Кері байланыс	Қабылдаушы тараптың жауабы, реакциясы
7	Арна (канал)	Ақпарат жеткізу жолы немесе құрал
8	Аудитория	Ақпаратты қабылдайтын адамдар тобы
9	Шу	Ақпаратты бұрмалайтын немесе қабылдауға кедергі келтіретін фактор
10	Контекст	Коммуникация жүретін әлеуметтік және мәдени орта

4. Заңдар мен категориялардың өзара байланысы

Коммуникация теориясының заңдары оның категориялары арқылы жүзеге асады.
Мысалы:

Ақпарат алмасу заңы — *ақпарат, хабар, арна* категорияларымен байланысты;

Кері байланыс заңы — *қабылдаушы, реакция, кодтау* категорияларымен байланысты;

Мағыналық сәйкестік заңы — *символ, код, контекст* категорияларымен түсіндіріледі.

5. Практикалық мысал

Мысалы, тележүргізуші жаңалықтар бағдарламасын жүргізіп отыр:

Ол — **жіберуші**,

Хабар — **ақпарат**,

Арна – теледидар,

Қабылдаушы – көрермен,

Шу – техникалық ақаулар,

Кері байланыс – рейтинг, пікір, әлеуметтік желідегі талқылаулар.

Бұл мысал коммуникацияның барлық заңдары мен категорияларының өзара байланысын нақты көрсетеді.

Коммуникация теориясының заңдары мен категориялары — бұл ақпараттық процестердің ғылыми негізі.

Оларды білу қарым-қатынас тиімділігін арттыруға, бұқаралық коммуникацияның мәнін түсінуге және қоғамдағы ақпараттық процестерді басқаруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Лассуэлл Г. *Структура и функции коммуникации в обществе*. — М., 1998.

Шеннон К., Винер Н. *Математическая теория связи*. — М., 1963.

Маклюэн М. *Понимание медиа: расширения человека*. — М., 2003.

Кастельс М. *Информационная эпоха: экономика, общество и культура*. — М., 2000.

Бекжанова А. *Коммуникация теориясы: оқу құралы*. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.

Әбдірайымова Г. *Әлеуметтік коммуникация және мәдениет*. — Астана, 2018.

Қосымша әдебиеттер:

6. Буров, А. А. (2015). *Психология общения и межличностных отношений*. Москва: Эксмо.
7. Григорьев, В. И. (2018). *Теория массовой коммуникации*. Москва: Высшая школа экономики.
8. Холл, С. (1980). *Encoding/Decoding*. In: *Culture, Media, Language*. London: Hutchinson.
9. Рождественский, А. В. (2019). *Социальные медиа и общество*. Москва: Альпина Паблишер.
10. Тарас, В. (2020). *Семантика и коммуникация*. Алматы: Қазақ университеті.

Интернет-ресурстар:

11. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (n.d.). *Коммуникацияның негізгі аспектілері*. <https://www.edu.gov.kz/>
12. Медиа және коммуникацияны зерттеу орталығы. (n.d.). *Анализ медийных трендов*. <http://mediacentre.kz/>